

Veselin Vukotić

Panel:
Regionalne integracije i balkanski
ekonomski prostor

Sarajevo, februar 2002.

Regionalne integracije i balkanski ekonomski prostor

Zahvaljujem se na pozivu!

Iskustva, makar balkanskog dijela bivše SFRJ, nameću jedno pitanje: **kako smanjiti troškove i vrijeme tranzicije?** Ovo pitanje postaje posebno aktuelno sada kada spoljna i donatorska podrška tranziciji nije na nivou naših potrošačkih apetita! Na to je posebno ukazala vrlo dobra konferencija održana u ovom istom hotelu, a koja se odnosila na evaluaciju međunarodne pomoći BiH.

Ja neću ulaziti u analizu troškova tranzicije koju smo platili i plaćamo! Upućujem zainteresovane na radove Bečkog instituta (WIIW) i Vlada Gligorova.

Koliko svakoj od bivših republika treba pomoći da bi glava bila iznad vode? Prisjetimo se samo podatka: više godina u privredu Istočne Njemačke je uključivano oko 150 milijardi maraka, uz novi menadžment i novo tržište!

Pretpostavka od koje polazim u traženju rešenja na postavljeno pitanje jeste: **povećanje tržišta!** Odnosno, rešenje se može naći u **inicijativama za integracijom na prostoru regiona!** Ja ne govorim o političkim integracijama već prije svega ekonomskim, niti ću se baviti ulogom i značajem politika u podsticanju i razvoju ekonomskih integracija. Naravno da sam toga svjestan, jer ipak ključne odluke donose političari!

Što je ključno ograničenje ekonomskih integracija u regionu?

Ja mislim da je to faza tranzicije u kojoj se nalaze BiH, Srbija, Crna Gora, Makedonija i Kosovo! To stanje ja nazivam: **zakasnela tranzicija!** Od zemlje koja je krajem 80-ih bila na čelu zemalja Istočne Evrope, izgubljen je korak! Sad smo na kraju!

Stanje zakasnele tranzicije, po mom mišljenju, karakterišu tri gepa, koja uzimam više radi fiksiranja ideje, nego da ih detaljno objašnjavam:

1. Gep implementacije reformi, odnosno implementacioni gep. U svakoj od zemalja je urađeno nešto u dijelu promjene zakonodavstva, stvaranja novih institucija, nove regulacije! Međutim, donošenje zakona, koliko god je neophodno i važno, nije dovoljno! Kako ga implementirati?

Čiji interesi se mogu postići kroz taj zakon, odnosno da li to zakonodavstvo odražava interesnu strukturu učesnika u ekonomiji

koja tim zakonima udahnuje život? Ako niko nema snage i interesa da se ponaša po tom zakonu, zakon je mrtav!

2. Razvojni gep. Svaka od navedenih zemalja ima tri krupne makroekonomske neravnoteže:
  - a. Budžetska neravnoteža
  - b. Spoljna neravnoteža
  - c. Nezaposlenost

Da li je moguć održiv razvoj u takvoj situaciji? Da li je direktna usmjerenost na stranu tražnje, bilo kroz monetarističku ili kejnzijansku politiku, put ka rešenju?

Pokazuje se da je to neophodan ali ne i dovoljan uslov! Potrebno je i **unapređenje faktora razvoja!** Prije svega investiranjem u infrastrukturu, tehnološki razvoj i ljudske resurse! Nažalost, ovo sve izostaje ili je rudimentalno!

Odnosno, predugo zadržavanje samo na pitanjima makroekonomske stabilizacije postepeno proizvodi dramatično kašnjenje u razvoju!

3. Gep integracije. Raspad je svojom logikom podsticao zatvaranje i uticao da se razvija pristup da svaka zemlja sama i posebno ide u tranziciju! Kako kaže Dragoljub Stojanov, i domaća javnost, i međunarodna zajednica kao i dio ekspertske javnosti je vjerovao da zemlje u tranziciji mogu djelotvorno i uspješno rešavati svoju sudbinu pojedinačno i same.

Stepen integracije mjereno međudržavnim tokovima i investicijama je više puta manji nego u bivšoj Jugoslaviji (prema istraživanjima Marte Madžar). Pakt stabilnosti, kao alternativa takvom prilazu, do sada se pokazao kao prazna kutija!

Znači, zakasnela tranzicija u našim zemljama je produkt tri gega ili neravnoteže:

1. Gep implementacije
2. Razvojni gep odnosno gep održivog razvoja
3. Gep integracije

U vremenu globalizacije kada »brzina znači život«, zakasnela tranzicija u domenu ekonomije proizvodi i proizvođače sve veće pritiske na održivost socijalnog i održivost političkog stanja!

Proizvođače sve više socijalnu i politički nestabilnost, koja će dodatno uticati na dalje tokove ekonomske tranzicije! **Da li smo još u raljama**

negativne spirale? Ja mislim da se aktivnosti u tom pravcu mogu organizovati na dva nivoa:

1. Traženje nove razvojne paradigme (uslovno teorijski nivo)
2. Praktični nivo i praktične akcije koje olakšavaju život građanima, preduzetnicima i biznismenima u međusobnoj komunikaciji!

Pitanje je kako izaći iz te negativne spirale?

Meni se čini da razmišljanje o novim putevima postaje neophodno! Nameće ga stvarnost! U tom novom kontekstu mi se višegodišnje zalaganje profesora Horvata ka ekonomskim integracijama u regionu čini kao obećavajuća vizija, bez obzira što svježina raspada svaku pomisao o integraciji čini prividno nerealnom!

Ja prihvatom jedan tekst prof. Horvata o vremenu koje je potrebno Hrvatskoj da uđe u EU! Kad sam to aplicirao na Crnu Goru bilo da je samostalna ili u savezu sa Srbijom, zaista se dobijaju zabrinjavajuće vremenske odrednice! Tu svakako nisam računao na teškoće koje očekuju samu EU u sledećim godinama, kada će dio pažnje sa nas morati da vrati na sebe! EURO će početi da otkriva neke neefikasnosti tog administrativnog puta!

Pitanje je da li je bolje da svako od nas i dalje radi pojedinačno i da ide ka EU, ili da se što više integrišemo te da proizvedeći sinergetski efekat, idemo brže ka Evropi?

Ja lično mislim da je ta stalna priča o putu ka Evropi stvara neku atmosferu kakvu imamo na željezničkim i autobuskim stanicama, dok čekamo voz koji kasni! Kriterijumi ulaska se doživljavaju mehanički! Toliko i toliko inflacija, investicije,... Bolje da se usmjerimo u suštinu i da kažemo ako hoćemo u Evropu, moramo biti produktivniji i bolje živjeti. Ovako siromašne neće nas niko!

Nama je **potrebna nova razvojna paradigma!** Odnosno, potrebna nam je nova evaluacija naše stvarnosti! Bolje reći, kako neke tanane procese nastaviti i na njima dalje razvijati novu paradigmu, novi sistem vrijednosti, novi način razmišljanja. Za mene je to prelaz iz raspadom stvorenog zatvorenog mišljenja u otvoreno mišljenje! Za mene je otvoreno mišljenje kada pojedinac može na sebe da gleda očima drugog čovjeka, kada je spreman da prihvati informaciju uz reakciju na njegovu akciju!

U ekonomskom smislu to znači:

Što sve uraditi da se poveća konkurentnost jedne zemlje, koju ja shvatam kao količinu **međunarodno konkurentnih proizvoda i usluga koja obezbjeđuje i daje građanima te zemlje održiv razvoj i zadovoljavajući životni standard!**

Veliki je broj faktora koji utiču na postojanje ovakvog stanja, što je moguće samo u dužem roku. Ali i put oko svijeta počinje prvim korakom!

Ja mislim da su ključni mehanizmi te nove paradigme vezani za:

1. Usmjeravanje tranzicije ka stvaranju na znanju zasnovanog društva – ulaganje u znanje i korišćenje znanja, što bi npr. umanjilo odlazak mladih ljudi;
2. Ekonomska politika usmjerena na povećanje konkurentnosti preduzeća
3. Povećanje efikasnosti države i njene marketizacije – ne miče se naprijed sa desetinama i stotinama ministara
4. Konkretni aktivnosti na integracijama u region i ka EU!

Moj predlog je da se i na ovom nivou razvojne paradigme nastave debate, skupovi, da se ova ideja širi!

Drugi nivo je **praktične prirode**. On se prije svega odnosi na:

1. Trgovinu u regionu
  2. Finansijsko tržište u regionu
  3. Sloboda kretanja ljudi
  4. Zaštita svojinskih prava
  5. Infrastruktura
1. Trgovina. To treba da bude fokus praktičnih aktivnosti! Odnosno, kako omogućiti slobodnu trgovinu! Trgovinu bez barijera! Omogućiti ljudima da trguju sa manjim transakcionim troškovima.

Trgovina je rezultat prirodnog interesa ljudi da saraduju, jer na taj način jedni drugima pomažu da zadovolje svoje potrebe. Zato ja trgovinu i shvatam kao osnovicu za dalju saradnju u oblasti investicija, ekonomske politike i sl. Trgovina motiviše na saradnju najzdraviji i najprirodniji za integraciju sloj ljudi! To su preduzetnici! Lični interes ljudi je jedini garant poželjne i održive integracije. Zato je potrebno da se poštuju standardi o slobodnoj trgovini.

2. Finansijsko tržište. Iako je ono nerazvijeno, ipak svi ga imamo u tehničkom i institucionalnom smislu! Zašto to ne povezati i

omogućiti trgovinu i na tom tržištu! Sjutra u Podgorici počinje ta inicijativa.

3. Ukidanje viznog režima. Zar neko očekuje da će biti slobodne trgovine kad nam za jedan prelazak u susjednu državu treba nekoliko dana?
4. Zaštita svojinskih prava i zaštita ugovora. Kako to da se organizuje između država i na nivou regiona? To je suštinska odrednica slobodne trgovine i investicija! Prijatelji iz Beograda me pitaju što će biti sa njihovim stanovima u Budvi? Istom što i sa našim u Beogradu?
5. Infrastruktura: Povezivanje! Put Foča-Šćepan Polje je za Crnu Goru važniji od bilo kojeg puta unutar Crne Gore!

Znači, ja smatram da nas život tjera na integracije! I to, po mom mišljenju, integracije u regionu, i da taj sinergetski efekat može pomoći svima! U tom smislu ja se zalažem za set:

1. Konceptijskih rasprava koje omogućavaju stratešku viziju i pomažu političarima da shvate realnost puta ka integracijama
2. Praktični nivo podsticanja trgovine, razvoj infrastrukture i slobode kretanja ljudi

Smatram da nikakav Pakt stabilnosti, koliko god da je kao ideja dobar, ne može da da rezultate ukoliko ne postoje istinske »odozdo-na gore« integracije u regionu! Očekivati da će nas neko spolja integrirati, tj. primorati da smo zajedno nije ni realno i skupo košta! Zato i mi nešto iznutra moramo da uradimo da bi nam Pakt pomogao! (Crnogorac i loz!)